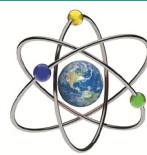

ISSN: 3060-4613

13.00.00
13.00.01
13.00.02
13.00.03
13.00.04
13.00.05

13.00.06
13.00.07
13.00.08
13.00.09
07.00.00
19.00.00

01.00.00
02.00.00
03.00.00
09.00.00
10.00.00
11.00.00

№6/2025

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogik, psixometodologik va tabiiy fanlarga
ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 160 sahifa,
5-iyun, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Mizayeva Faroxat Odiljonovna – Pedagogika fanlari doktori, dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik

Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik

Umarova H.O' – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor

Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor

Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor

Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor

Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor

Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor

Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor

Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)

Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)

Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)

Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)

Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)

Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)

Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor

Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor

Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor

G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)

Somurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti

Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor

Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)

Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent

Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori

Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'icha falsafa doktori (PhD)

Panjijev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari

Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Toshkent davlat texnika universiteti, G. V. Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti Toshkent temir yo'l muhandislari instituti.

EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Mizayeva Farokhat Odiljonovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Umarova H.O'. – Minister of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

Qirg'izboyev Abdug'affor Karimjonovich – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Woogyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali Oliy attestatsiya komissiyasining 26-08-2024 yildagi №11-05-4381/01-Kengash tavsiyasiga ko’ra, pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning tadqiqot ishlari yuzasidan dissertatsiyalarining asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro’yxatiga kiritilgan.

Asos: OAK Pedagogik texnologiyalar va psixologik tadqiqotlar bo’yicha ekspert kengashi tavsiyasi (29-10-2024-y.; №10); OAK Tartib-qoida komissiyasi qarori (30-10-2024-y., №10/24); OAK Rayosatining qarori (31-10-2024-y., №363/5).

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo’yicha
ro’yxatdan o’tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Iqim o'zgarishi muammolari va "yashil ko'nikmalar"ning rivojlanishi.....	14
<i>Abdurashit Karimovich Avliyaqulov</i>	
TTJlardagi qizlarni qo'llab-quvvatlash, mavjud ijtimoiy-axloqiy muammolarni hal etish bo'yicha ilg'or xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish.....	18
<i>Xasanboy U. Abdusamatov</i>	
Integrativ yondashuv bo'lajak o'qituvchilarda ijodiy va tahliliy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning asosiy omili	26
<i>Jalilov Nodirjon Azamatovich</i>	
Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning sibling munosabatlari diagnostikasi.....	30
<i>G'ayibova Nargiza Anorbayevna</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifati va samaradorligini oshirishning muhim omillari	33
<i>Hakimova Gulmira To'xtatosheva</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni muzey pedagogikasi vositasida rivojlantirishning pedagogik-psixologik jihatlarini	37
<i>Marayimova Kibriyoxon Islomjon qizi</i>	
Iqtisodiy savodxonlikni oshirishda o'zbek tilining ta'siri	41
<i>Yuldasheva Dilnoza Bekturodova</i>	
Сторителлинг как инструмент формирования ценностных ориентаций старшеклассников	44
<i>Умрихина Виктория Игоревна</i>	
Формирование эстетических предпочтений учащихся музыкальных школ в условиях инклюзивного образования на основе стилевого подхода	52
<i>Ахунова Умида Ойбековна</i>	
Sun'iy intellektning ta'limga integratsiyasi: o'qitish va boshqaruvdagi o'rni	55
<i>Abduxamidova Muyassar Xalimjon qizi</i>	
Buxorodagi jadidchilik harakatining o'ziga xosligi va maktablardagi ta'lim tizimi.....	60
<i>Axrorov Ixtiyor Doniyorovich</i>	
Inklyuziv ta'lim sharoitida imkoniyati cheklangan bolalarning moslashuvida oila va maktabning roli	63
<i>Dadaboyev Jahongir Sherdil o'g'li</i>	
Влияние длительной госпитализации на образовательную траекторию ребенка: междисциплинарный подход	67
<i>Сайфутдинова Насиба Нурматовна</i>	
O'yinning bola faoliyati sifatidagi mohiyati va o'ziga xosligi.....	75
<i>Otasheva Lola Shoto'rayevna</i>	
Psixologik tadqiqotning umummetodologik va xususiy metodologik tamoyillari	78
<i>Xodjimatoeva Nazira Toshmatovna, Mallayeva Gulshoda Maxmudjonovna</i>	
Rivojlanishida nuqsoni bor bo'lgan bolalarni ijtimoiy hayotga tayyorlashda inklyuziv ta'limning o'rni	81
<i>B. Xusniddinova</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida loyihaviy tadqiqotchilik ko'nikmalarini rivojlantirish	85
<i>Zulaykho Samatovna Ro'ziyeva</i>	
Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining og'zaki va yozma nutq ko'nikmalarini dars jarayonida rivojlantirish texnologiyasi	89
<i>Xudaybergenova Nawrizbiyke Qanat qizi</i>	
Sonlarni obrazlar bilan bog'lash orqali mantiqiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish metodikasi.....	92
<i>Kalekeeva Sarbinaz Turkmenbaevna</i>	
Methodology of Teaching English to Preschool Children	96
<i>Khurshida Tojimurodova</i>	
Malaka oshirish jarayonida yo'riqchilarning kasbiy kompetentligini takomillashtirishning ijtimoiy zaruriyati..	100
<i>Ch. B. Nalibayeva</i>	
O'qituvchilarning o'quvchilar bilan hamkorlik munosabatlari	103
<i>G'aniyeva Sayyora Saidmurod qizi</i>	
Falsafada haqiqatni izlash: empirizm va rasionallizmning o'rni.....	106
<i>Boymirzayeva Xurshida Sobirovna</i>	

Raqamli ta'lim muhitida boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun axborot bilan ishlashni o'rgatishning didaktik asoslari	110
Ismoilov Ravshan Yakubjon o'g'li	
An Evaluation of the Impact of The Theme-Based Approach on Young Learners' Speaking Development..	113
Khamraeva Gulchekhra Ibrakhimovna	
O'smirlar o'rtasida o'zaro hamkorlikni rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar	118
Majidov Jasur Baxtiyarovich, Xolmatova Dilorom Vahobjon qizi	
Informatika fanini o'qitishda mobil dasturiy vositalaridan foydalanish imkoniyatlari	123
Jo'rayev Ilhom Isxoqovich	
Muqimiy asarlari vositasida talabalarda kitobxonlik tizimini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanish	126
Muxlisa Satriddinova Muhitdinova	
Korpus lingvistikasida lingvostatistik tahlil metodi	132
Nuriddinov Abrorbek Sayfiddin o'g'li	
Bo'lajak o'qituvchilarni ruhlantirish va o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish	136
Umarova Feruzabonu Bobir qizi, Samandarova Dildora Javlon qizi	
Tizimli-faoliyatli yondashuv asosida umumpedagogik akt kompetentlikni shakllantirish muammosining nazariy-metodologik jihatlarini	139
Saloxiddinova Umidaxon Mansurjon qizi	
Nutqiy kamchiliklarni kamaytirishda o'yinlarning o'rni	143
Jabborova Oltinoy	
Matn bilan ishlash bosqichlari va ularning ingliz tilini o'rgatishdagi didaktik ahamiyati	146
Soliyev Umidjon Yulchivoyevich	
Ta'lim tizimini boshqarishda talabalar boshqaruvining qiyosiy tahlillari	150
Uzaqov Nomozi Hamdamovich	
Zamonaviy ta'lim muassasalarida pedagoglarning boshqaruv malakasini rivojlantirish yo'llari	153
Z. M. Zarifova	

KORPUS LINGVISTIKASIDA LINGVOSTATISTIK TAHLIL METODI

Nuritdinov Abrorbek Sayfiddin o'g'li

University of Business and Science

Til va adabiyot ta'limi kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada korpus lingvistikasining muhim yo'nalishlaridan biri – lingvostatistik tahlil metodi o'rganiladi. Tadqiqotda o'zbek tilidagi matnlar korpusi asosida statistik ko'rsatkichlar – leksik birliklar chastotasi, so'z boyligi, kollokatsiyalar, takroriylik va boshqa parametrlar tahlil qilinadi. Lingvostatistik usulning korpus lingvistikasi doirasida qo'llanishi til birliklarini obyektiv o'rganish, semantik va stilistik qonuniyatlarni aniqlash imkonini beradi. Shuningdek, maqolada Sketch Engine, AntConc va boshqa statistik tahlil dasturlari yordamida olingan natijalar misolida metodning afzalliklari yoritiladi. Ushbu yondashuv matnshunoslik, tarjimashunoslik va til o'rgatish sohalarida keng ilmiy va amaliy imkoniyatlarga ega ekani asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: korpus lingvistikasi, lingvostatistik tahlil, so'z chastotasi, kollokatsiya, semantik tahlil, Sketch Engine, statistik usul.

Abstract: This article explores the linguo-statistical analysis method as a key approach within corpus linguistics. The study is based on the analysis of Uzbek language texts using corpus-based tools. Statistical indicators such as word frequency, vocabulary richness, collocations and repetition patterns are examined. The application of the linguo-statistical method within corpus linguistics provides an objective framework for analyzing language units and identifying semantic and stylistic patterns. The article also highlights the method's advantages using results obtained through software such as Sketch Engine and AntConc. This approach has significant academic and practical potential in text analysis, translation studies and language teaching.

Key words: corpus linguistics, linguo-statistical analysis, word frequency, collocations, semantics, Sketch Engine, statistical method.

Аннотация: В статье рассматривается метод лингвостатистического анализа как одно из ключевых направлений корпусной лингвистики. Исследование основано на анализе текстов на узбекском языке с использованием корпусных инструментов. Анализируются статистические показатели, такие как частотность лексических единиц, словарное разнообразие, коллокации и повторы. Применение лингвостатистического метода в рамках корпусной лингвистики позволяет объективно изучать языковые единицы и выявлять семантические и стилистические закономерности. Также на примере программ анализа (Sketch Engine, AntConc) продемонстрированы преимущества данного метода. Подход имеет широкий научный и прикладной потенциал в области текстологии, перевода и преподавания языка.

Ключевые слова: корпусная лингвистика, лингвостатистический анализ, частотность, коллокации, семантика, Sketch Engine, статистический метод.

KIRISH

Zamonaviy lingvistik tadqiqotlar so'nggi yillarda axborot texnologiyalarining rivojlanishi bilan bir qatorda sezilarli darajada raqamlashtirildi. Ayniqsa, korpus lingvistikasi tilshunoslikning mustaqil yo'nalishi sifatida shakllanib, til birliklarini ommaviy matnlar asosida statistik jihatdan tahlil qilish imkonini berdi¹. Ushbu yondashuv orqali lingvistik hodisalarni nafaqat sifat, balki miqdor va obyektivlik nuqtayi nazaridan ham o'rganish imkoniyati vujudga keldi². Korpus lingvistikasida lingvostatistik tahlil metodi muhim o'rin egallaydi. Ushbu metod orqali matndagi leksik birliklar chastotasi, kollokatsiyalar, til birliklarining taqsimoti va boshqa statistik ko'rsatkichlar

1 Biber, D., Conrad, S., & Reppen, R. (1998). *Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use*. Cambridge University Press.
2 Tognini-Bonelli, E. (2001). *Corpus Linguistics at Work*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.

aniqlanadi. Bunday tahlillar tildagi evolyutsion jarayonlarni ochish, til strukturasi va foydalanish kontekstlarini chuqurroq anglash imkonini beradi³.

Mazkur maqolada lingvostatistik uslub asosida korpusdagi o'zbek tilidagi matnlar tahlil qilinadi. Xususan, Sketch Engine, AntConc kabi zamonaviy dasturiy vositalar yordamida so'z chastotasi, so'z birikmalari (kollokatsiyalar), morfologik birliklar va semantik strukturalar statistik jihatdan tahlil qilinadi. Shu orqali lingvostatistik metodning ilmiy va amaliy imkoniyatlari aniqlanadi. Bundan tashqari, tilshunoslikda chiqish chastotasiga asoslangan semantik guruhlashtirish, kontekstual tahlil va stilistik farqlanish kabi jarayonlarda ushbu yondashuvning ustunliklari ko'rsatib beriladi. Mazkur metodologik asos, ayniqsa, til ta'limi, avtomatik tarjima, matnlar stilistikasi va lug'atshunoslik sohalarida keng qo'llash imkonini yaratadi⁴.

MAZVUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Hozirgi zamon lingvistika fanida korpus yondashuvi tilni sistematiq va empirik asosda o'rganish imkonini beruvchi asosiy metodlardan biri sifatida tan olingan. Korpus lingvistikasining amaliyoti ingliz tilshunosligida 20-asrning oxirlariga kelib shakllangan bo'lsa-da, bugungi kunda u o'zbek tilshunosligi doirasida ham faol tatbiq qilinmoqda⁵. Korpus lingvistikasining eng muhim jihatlaridan biri – til birliklarini statistik jihatdan tahlil qilish, ya'ni lingvostatistik metod hisoblanadi⁶.

Taniqli tilshunoslar D. Biber, J. Sinclair, T. McEnery, S. Tognini-Bonelli korpus yondashuvi asosida so'z chastotasi, kollokatsiyalar, konkordanslar va semantik tarmoq kabi tushunchalarni ilmiy muomalaga kiritgan⁷. O'zbek tilshunosligida esa Sh. Yusupova, Z. Turaeva, N. Jo'raev kabi olimlar korpus asosida leksik-semantik tahlil, so'z turkumlari bo'yicha statistik kuzatuvlar olib borgan⁸.

Metodologik jihatdan ushbu tadqiqotda quyidagi bosqichlar amalga oshirildi:

1. Korpus tanlovi – tadqiqot uchun 1 milliondan ortiq so'z shaklini o'z ichiga olgan o'zbek tilidagi matnlar (badiiy, publitsistik, ilmiy) tanlab olindi. Ushbu matnlar Sketch Engine va AntConc platformalariga yuklandi.
2. Statistik tahlil metodlari – lingvostatistik tahlilda chastotali lug'atlar, N-gram modellari, kollokatsiyalar va morfologik darajadagi birliklar ko'rsatkichlari tahlil qilindi. Bu bosqichda asosiy hisoblar avtomatlashtirilgan platformalar yordamida amalga oshirildi⁹.
3. Kontekstual tahlil – yuqori chastotali birliklarning kontekstda qanday ishlatilishi konkordanslar asosida tahlil qilindi. Bu jarayon semantik farqlanishlarni va uslubiy xususiyatlarni aniqlashga xizmat qildi. Vizualizatsiya – statistik ma'lumotlar grafiklar va jadvallar ko'rinishida tizimlashtirildi. Bu korpusdan olinayotgan natijalarning ilmiy asoslangan va ko'rgazmali bo'lishini ta'minladi.

Tadqiqotda miqdoriy va sifat jihatlariga birgalikda yondashilgan holda til birliklarining holati va o'zgaruvchanligi yoritib berildi. Shuningdek, statistik usullarning lingvistik tadqiqotlar uchun imkoniyatlari va chegaralari baholandi.

TADDIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda o'zbek tilidagi badiiy, publitsistik va ilmiy matnlar korpusi asosida 1 milliondan ortiq so'z shakllari tanlab olindi hamda Sketch Engine va AntConc dasturlari orqali tahlil qilindi. Ma'lumotlar lingvostatistik usulda chastota, kollokatsiya, morfologik birliklar va TTR ko'rsatkichlari bo'yicha avtomatik tarzda tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Olib borilgan lingvostatistik tahlillar natijalarini umumlashtirar ekanmiz, avvalo shuni ta'kidlash lozimki, korpus lingvistikasida statistik yondashuv matnshunoslik, leksikografiya, tarjimashunoslik va stilistika kabi ko'plab tilshunoslik yo'nalishlarida keng qo'llanilmoqda. Ayniqsa, yuqori chastotali birliklar va kollokatsiyalarning aniqlanishi til birliklarining semantik va stilistik xususiyatlarini ochib berishda muhim manba hisoblanadi¹⁰. Tadqiqot natijalariga ko'ra, o'zbek tilidagi matnlarda funksional-stilistik farqlar yaqqol ifodalangan. Jumladan,

3 Упрошенко, Л. В. (2014). Лингвостатистический анализ текста: методы и подходы. // Вестник Томского государственного университета.
 4 Баранов, А. А. (2003). Корпусная лингвистика и статистика текста. // Вопросы языкознания, №4.
 5 Biber, D., Conrad, S., & Reppen, R. (1998). Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use. Cambridge University Press.
 6 Упрошенко, Л. В. (2014). Лингвостатистический анализ текста: методы и подходы. // Вестник Томского государственного университета.
 7 Tognini-Bonelli, E. (2001). Corpus Linguistics at Work. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
 8 Jo'raev, N. (2018). Korpus lingvistikasi va o'zbek tilining leksik-semantik tizimi. // Filologiya masalalari, №3.
 9 Kilgariff, A., & Rychlý, P. (2010). Sketch Engine: Ten Years On. Lexicography and Text Analysis Tools.
 10 Biber, D. (1993). Representativeness in Corpus Design. Literary and Linguistic Computing, 8(4).

publitsistik uslubda yuqori chastotali birliklar asosan ijtimoiy-madaniy mazmundagi so'zlarga to'g'ri kelsa, badiiy matnlarda bu birliklar obrazli va emotsional leksika bilan bog'liq bo'ladi¹¹. Ilmiy uslubda esa leksik birliklarning aniq va takroriy ishlatilishi kuzatiladi, bu esa korpus asosida uslubiy markerlarni aniqlash imkonini beradi¹².

Sketch Engine va AntConc dasturlari orqali amalga oshirilgan kollokatsion tahlillar shuni ko'rsatadiki, ayrim so'zlar kontekstda o'zining an'anaviy semantik yukidan chekinadi va yangi ma'no qatlamlarini hosil qiladi. Masalan, "rivojlanish" so'zi ilmiy matnlarda "jarayon", "davra", "bosqich" so'zlari bilan ko'p qo'llanilsa, publitsistik matnlarda "yutuq", "taraqqiyot", "strategiya" kabi so'zlar bilan birikadi¹³. Shuningdek, lingvostatistik tahlil leksik boyluk (vocabulary richness) ko'rsatkichini aniqlashda ham samaradorlik namoyon etdi. Bunda TTR (Type-Token Ratio) metodi asosida matnlar leksik xilma-xilligi bo'yicha o'zaro solishtirildi. Natijada, badiiy matnlar eng yuqori leksik xilma-xillik ko'rsatkichiga ega ekani aniqlandi; bu holat muallif uslubining boyligi va variantlilik darajasi bilan bog'liq¹⁴.

Yana bir muhim jihat shuki, lingvostatistik metod orqali olingan natijalar faqat leksik darajada emas, balki pragmatik va uslubiy jihatlarni ham yoritishga xizmat qilmoqda. Bu esa korpus asosidagi yondashuvni nafaqat tilshunoslikning nazariy, balki amaliy aspektlari uchun ham dolzarbligini tasdiqlaydi.

NATIJALAR

Olib borilgan lingvostatistik tahlillar asosida quyidagi ilmiy natijalarga erishildi:

- Leksik birliklarning stilistik taqsimoti korpusdagi matnlarning turiga qarab aniq farqlanadi. Badiiy, ilmiy va publitsistik matnlarda yuqori chastotali birliklar turlicha semantik va uslubiy yuklama bilan namoyon bo'ladi. Bu holat korpus yondashuvining stilistik tadqiqotlardagi yuqori samaradorligini ko'rsatadi.
- Chastotali birliklar aniqlanishi orqali matnlardagi asosiy semantik markazlar belgilandi. Jumladan, ilmiy matnlarda "rivojlanish", "tahlil", "metod", "natija" kabi so'zlarning yuqori chastotada uchrashi matnlarning mavzuviy yo'nalishini belgilovchi asosiy birliklar sifatida qayd etildi.
- So'z birikmalarining kollokatsion xususiyatlari aniqlandi. Masalan, "barqaror rivojlanish", "innovatsion yondashuv", "strategik maqsad" kabi kollokatsiyalar korpusda yuqori chastotada qayd etilib, til birliklarining kombinator imkoniyatlari va barqaror strukturalari mavjudligini ko'rsatdi.
- TTR (Type-Token Ratio) metodi yordamida matnlarning leksik xilma-xilligi baholandi. Badiiy matnlarda bu ko'rsatkich o'rtacha 0.48, ilmiy matnlarda 0.33, publitsistik matnlarda esa 0.29 ni tashkil etdi. Bu esa badiiy matnlarda uslubiy boyluk va semantik rang-baranglik yuqori ekanligini ko'rsatadi.
- Morfologik birliklar tahlili shuni ko'rsatdiki, o'zbek tilida fe'l va ot kategoriyalari eng yuqori chastotaga ega bo'lib, ular sintaktik strukturalarning asosini tashkil etadi. Ayniqsa, fe'llarning zamon va nisbat kategoriyalari faol qo'llanilgan.
- Kontekstual konkordanslar orqali ayrim so'zlar semantik jihatdan neytral holatda ham, uslubiy ifoda vositasi sifatida ham ishlatilgani aniqlandi. Bu esa til birliklarining kontekstga qarab ma'no o'zgarishiga uchrashi holatlarini chuqur tahlil qilish imkonini berdi.

Ushbu natijalar lingvostatistik metodning nafaqat statistik, balki uslubiy, semantik va funksional yondashuvlarda ham amaliy samaradorligini isbotlaydi. Ayniqsa, bu usul orqali til o'zgarishlarini kuzatish, uslubiy model yaratish va avtomatik til tahlili uchun puxta metodologik asoslar shakllantiriladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqot korpus lingvistikasi doirasida lingvostatistik tahlil metodining nazariy asoslari va amaliy imkoniyatlarini ochib berdi. O'zbek tilidagi matnlar korpusi asosida amalga oshirilgan statistik, kollokatsion va morfologik tahlillar quyidagi muhim ilmiy xulosalarni asoslaydi:

- Lingvostatistik metod zamonaviy lingvistik tahlil vositasi sifatida matnlardagi til birliklarining real ishlatilish chastotasi, kombinator xususiyatlari va uslubiy yuklamalarini aniqlashda samarali vosita hisoblanadi. Ushbu metod til birliklarining strukturaviy va funksional xususiyatlarini ob'yektiv ochib berish imkonini yaratadi.

11 Sinclair, J. (1991). *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford University Press.

12 Togtini-Bonelli, E. (2001). *Corpus Linguistics at Work*. John Benjamins.

13 Kilgarriff, A., Rychlý, P., Smrz, P., & Tugwell, D. (2004). *The Sketch Engine*. In *Proceedings of the EURALEX 2004*.

14 Упрошенко, Л. В. (2014). Лингвостатистический анализ текста: методы и подходы. // Вестник ТГУ, №12.

- O'zbek tilining zamonaviy yozma namunalari (badiiy, publitsistik, ilmiy matnlar) lingvostatistik jihatdan stilistik xilma-xillik, leksik boylik va morfologik faollik bilan tavsiflanadi. Ayniqsa, so'z chastotasi va kollokatsiyalar orqali til uslubi va uslubiy markerlarni aniqlash mumkinligi isbotlandi.
- Tadqiqot jarayonida qo'llanilgan Sketch Engine, AntConc kabi korpus dasturlarining lingvistik tahlildagi samaradorligi yuqori bo'lib, ular ilmiy tahlilni avtomatlashtirish, aniqlikni oshirish va katta hajmdagi til materiallarini tizimlashtirish imkonini berdi.
- Korpus lingvistikasi doirasida olib borilgan ushbu tadqiqot tilshunoslikning boshqa yo'nalishlari (tarjimashunoslik, stilistika, leksikografiya, semasiologiya) uchun ham ilmiy asos vazifasini o'tashi mumkin.
- Tadqiqotda ishlab chiqilgan yondashuv va metodologiya til resurslarini yaratish, avtomatik tahlil tizimlarini ishlab chiqish hamda o'zbek tilining zamonaviy lingvistik modelini shakllantirishda qo'llanishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, korpus lingvistikasi doirasida lingvostatistik metodning joriy etilishi o'zbek tilshunosligining empirik asoslarini mustahkamlabgina qolmay, balki yangi tahliliy vositalarni ilmiy muomalaga kiritishga keng yo'l ochadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Biber, D., Conrad, S., & Reppen, R. (1998). *Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use*. Cambridge University Press.
2. Tognini-Bonelli, E. (2001). *Corpus Linguistics at Work*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
3. Упрошенко, Л. В. (2014). Лингвостатистический анализ текста: методы и подходы. // Вестник Томского государственного университета.
4. Баранов, А. А. (2003). Корпусная лингвистика и статистика текста. // Вопросы языкознания, №4.
5. Biber, D., Conrad, S., & Reppen, R. (1998). *Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use*. Cambridge University Press.
6. Упрошенко, Л. В. (2014). Лингвостатистический анализ текста: методы и подходы. // Вестник Томского государственного университета.
7. Tognini-Bonelli, E. (2001). *Corpus Linguistics at Work*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
8. Jo'raev, N. (2018). Korpus lingvistikasi va o'zbek tilining leksik-semantik tizimi. // Filologiya masalalari, №3.
9. Kilgariff, A., & Rychlý, P. (2010). Sketch Engine: Ten Years On. *Lexicography and Text Analysis Tools*.
10. Biber, D. (1993). Representativeness in Corpus Design. *Literary and Linguistic Computing*, 8(4).
11. Sinclair, J. (1991). *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford University Press.
12. Tognini-Bonelli, E. (2001). *Corpus Linguistics at Work*. John Benjamins.
13. Kilgariff, A., Rychlý, P., Smrz, P., & Tugwell, D. (2004). The Sketch Engine. In *Proceedings of the EURALEX 2004*.
14. Упрошенко, Л. В. (2014). Лингвостатистический анализ текста: методы и подходы. // Вестник ТГУ, №12.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.